

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston strategia vuosille 2010–2012

(Hyväksytty yksikön valtakunnallisen neuvottelukunnan kokouksessa 27.2.2009 ja johtokunnan kokouksessa 16.3.2009; päivitys 3.12.2009/SB & editointi 13.1.2010 HL)

1 Aikaisempien strategioiden painopisteet.....	1
2 Perustehtävät toimintakaudella 2010–2012	2
3 Toimintaympäristön muutos 2009–2012	2
4 Kansainvälistyvä ja palvelujaan laajentava tietoarkisto	4

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto osallistuu strategiakaudella 2010–2012 aktiivisesti uuden eurooppalaisen tutkimusinfrastruktuurin, CESSDA-ERICin, toimintaan. Alan eurooppalaisten keskuspalvelujen vahvistuminen ja kansainvälisen yhteistyön syveneminen tarjoavat tietoarkistolle runsaasti mahdollisuuksia vahvistaa ja jakaa datapalveluosaamistaan.

Tutkimusaineistojen saatavuutta kohennetaan. Strategiakauden puoliväliin mennessä käyttäjät saavat tutkimusaineistoja käyttöönsä suoraan tietoarkiston verkkosivuilta. Uusi järjestelmä edellyttää käyttäjien sähköistä tunnistusta ja täsmennyksiä aineistojen käyttöoikeuksiin. Myös tutkimuksen tiedonhallintaa ja erityisesti tutkimusaineistojen pitkää elinkaarta tuetaan monin tavoin.

Tietoarkiston toimintaan luontevasti sijoittuvia tietopalveluja monipuolistetaan. Toiminnan rahoitus pohjaa laajennetaan kaudella 2010–2012 vakiinnuttamalla maksullisia palveluja ja määrittämällä niille maksuperusteet. Peruspalvelut säilyvät maksuttomina.

Kaikkea kehittämistyötä tukee aktiivinen yhteistyö alan kotimaisten, ulkomaisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa.

1 Aikaisempien strategioiden painopisteet

Vuosien 2010–2012 strategia on neljäs kolmivuotinen suunnitteluasiakirja tietoarkiston historiassa. Kaksi ensimmäistä toimintavuottaan eli vuodet 1999 ja 2000 yksikkö käytti lähinnä perusinfrastruktuurin pystyttämiseen ja palveluista tiedottamiseen. Ensimmäisen strategiakauden 2001–2003 tavoitteena oli vakiinnuttaa tietoarkiston peruspalvelujen käyttö luontevaksi osaksi tiedeyhteisön toimintaa. Vuosina 2004–2006 tietoarkisto vahvisti erityisesti peruspalveluja tukevan oppimateriaalin tuottamista.

Vuosien 2007–2009 painopisteinä ovat puolestaan olleet hyvien tutkimuseettisten käytäntöjen edistäminen ja aineistojen arkistoinnin tehostaminen. Tietoarkiston perustoimintojen vakiintuminen on jo tarjonnut mahdollisuuksia palvelujen

monipuolistamiseen. Kuten aiemmin, uuden kolmivuotiskauden tavoitteet tukevat edellisten strategiakausien tavoitteita. Osin ne myös limittyvät niihin.

2 Perustehtävät toimintakaudella 2010–2012

Tietoarkiston perustehtävälistaa ei ole tarpeen muuttaa, koska luettelo päivitettiin vuonna 2008.

Yksikön perustehtäviä ovat

- tutkimusaineistojen hankkiminen arkistoitavaksi
- arkistoitavien aineistojen tarkistaminen ja kuvailu
- aineistojen pitkäaikaissäilyttäminen käyttökuntoisina
- aineistojen käyttöehdoista sopiminen
- aineistojen toimittaminen jatkokäyttöön
- aineistoihin liittyvä tietopalvelu
- aineistojen jatkokäytön edistäminen
- aineistonkeruun ja jatkokäytön hyvien käytäntöjen tukeminen
- tutkimusmenetelmien opetuksen tukeminen
- arkiston toiminnasta ja alan tapahtumista tiedottaminen ja
- data-arkistojen kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen.

Mahdollisina lisätehtävinään tietoarkisto

- osallistuu tutkimusaineistojen prosessoinnin kotimaisten ja kansainvälisten käytäntöjen kehitystyöhön
- organisoii alaansa liittyvää tutkimusta ja opetusta
- harjoittaa alaansa liittyvää julkaisutoimintaa ja
- liittyy tehtäviinsä tarkoituksenmukaisiksi katsottuja muita toimintoja.

Tietoarkisto toteuttaa tehtäviään aktiivisella yhteistyöllä alan kotimaisten, kansainvälisten ja eri maiden kansallisten toimijoiden kanssa.

3 Toimintaympäristön muutos 2009–2012

Vuosille 2010–2012 on ennakoitavissa poikkeuksellisen runsaasti merkittäviä tietoarkiston toimintaympäristön muutoksia. Suomen yliopistojen hallinnollinen asema muuttuu vuoden 2010 alusta lukien. Uudessa toimintamallissa muutoksia kohdistuu erityisesti yliopistojen oikeudelliseen asemaan, hallintoon ja rahoituspohjaan. Ei ole tiedossa, millä tavalla mainitut seikat vaikuttavat valtakunnallisten tutkimusinfrastruktuurien toimintaan. Luultavasti muutokset asettavat joka tapauksessa paineita tietoarkistotoiminnan rahoituspohjan laajentamiselle.

Tietoarkiston kaltaisen tutkimusinfrastruktuurin kannalta on hyvin olennaista, että yksikkö on arvioitu merkittäväksi kansalliseksi ja kansainväliseksi tutkimusinfrastruktuuriksi Suomessa. Helmikuussa 2009 julkistetulla kansallisten tutkimusinfrastruktuurien tiekartalla Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto sijoittui 24 merkittävän kansallisen tutkimusinfrastruktuurin joukkoon ja CESSDA-ERICiä valmisteleva ESFRI-hanke tiekartan kansainvälisten tutkimusinfrastruktuurien piiriin.

Tämä tarjonnee tietoarkistolle hyvät lähtöasetelmat lähivuosien tavoitteiden saavuttamisen edellyttämien resurssien saantiin. Toisaalta kansalliselle tiekartalle yltäneiden hankkeiden resursointi on vielä sopimatta.

Tiekarttahankkeen johtoryhmä listasi loppuraporttiinsa myös hankkeita, jotka voivat kehittyä kansallisen tason infrastruktuureiksi. Tähän joukkoon pääsi myös tietoarkiston palvelujen ajanmukaistamiseen ja kehittämiseen tähtäävä suunnitelma. Tiekartan päivittäminen tulee ajankohtaiseksi strategiakauden lopulla. Silloin tietoarkistonkin on tarkennettava hankesuunnitelmansa.

Tutkimusinfrastruktuurien kansallinen tiekartta on osa prosessia, jossa Euroopan tutkimusalueelle (ERAlle) on määritelty keskeisiä tutkimusinfrastruktuureita. Tämä niin sanottu ESFRI-prosessi on edelleen käynnissä vuoden 2009 lopussa. ESFRI:n toiveena on saada vuosina 2008–2010 ERAn valtiolta selvät rahoituslupaukset kunkin maan kannattamiin ESFRI-hankkeisiin, mutta käytännössä uudet tutkimusinfrastruktuurit aloittavat toimintansa vuodesta 2010 alkaen lopullista suppeamman maaryhmän voimin, jonka jälkeen eri infrastruktuureihin liittyvien maiden määrä vähitellen kasvaa.

Näköpiirissä on, että Suomi liittyy alusta alkaen vuonna 2010 perustettavaan tietoarkistoalan eurooppalaiseen tutkimusinfrastruktuuriin, joka perustetaan ERIC-muotoisena. ERIC on lyhenne sanoista *European Research Infrastructure Consortium*, jolla viitataan uudentyypiseen, varta vasten uusille eurooppalaisille tutkimusinfrastruktuureille säädettyyn (2009) oikeushenkilömuotoon.

Joitakin tietoarkiston toimintaympäristön muutoksen kannalta olennaisia hankkeita toteutetaan myös kansallisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Useiden muistiorganisaatioiden yhteistyönä toteuttama sähköisen aineiston pitkäaikaissäilyttämisen yhteinen tietojärjestelmä valmistunee strategiakaudella 2010–2012. Se lisänee tietoarkiston aineistojen ja palvelujen näkyvyyttä kotimaisessa tiedeyhteisössä.

Erittäin keskeinen toimintaympäristössä vaikuttava kehityshanke on myös opetusministeriön asettama Tutkimuksen tietoaineistot -hanke, jonka asiantuntijaryhmään tietoarkiston edustajat ovat osallistuneet. CSC:n toteuttaman hankkeen päätavoitteena on kartoittaa ja koordinoida julkisin varoin luotujen sähköisten tietoaineistojen ja tietovarantojen hyödyntämisen tehostamista.

Laaja-alainen tuki sähköisten tutkimusaineistojen elinkaaren hallintaan säilyy tietoarkiston yleisten strategisten tavoitteiden piirissä. Suomen Akatemia on hiljattain ryhtynyt edellyttämään tiedonhallintasuunnitelmien sisällyttämistä sille osoitettaviin tutkimussuunnitelmiin. Tämä on esimerkki siitä, että tutkimusrahoittajat haluavat turvata aineistojen jatkokäyttömahdollisuudet, jotta tutkimusinvestoinnit olisivat mahdollisimman tehokkaita. Tietoarkisto edistää strategiakaudella tutkimusrahoittajien, tiedeyhteisön ja muistiorganisaatioiden välistä yhteistyötä, joka tähtää tutkimuksen tiedonhallintasuunnitelmien sekä tutkimusorganisaatioiden datapolitiikkojen yleistymiseen.

Tietoarkistoon arkistoitujen aineistojen saatavuuden helpottuminen ja aineistojen arkistoinnin ohjeistuksen paraneminen lisäävät tietoarkiston perustoimintojen eli aineistojen vastaanoton ja käyttöön luovutusten volyyymia kaudella 2010–2012.

Varsinkin kvalitatiivisten tutkimusaineistojen määrän lisääntyminen nostaa aineistojen arkistointityön resurssitarpeita. Tähän vastaaminen edellyttää lisävoimavaroja henkilöstön palkkaukseen.

4 Kansainvälistyvä ja palvelujaan laajentava tietoarkisto

Strategiakauden 2010–2012 painoalueet ovat kansainvälisen yhteistyön syventäminen (CESSDA-ERIC), tutkimusaineistojen saatavuuden helpottaminen sekä tietopalvelutoiminnan monipuolistaminen ja tietoarkistotoiminnan rahoituspohjan laajentaminen. Seuraavassa hahmotetaan tiiviisti näihin liittyviä mahdollisuuksia.

Yhteiskuntatieteellisellä tietoarkistolla on hyvät lähtökohdat aktiivisen roolin ottamiseen alansa uudessa eurooppalaisessa tutkimusinfrastruktuurissa. FSD:llä on ollut keskeinen panos vuodelle 2010 jatkuvassa infrastruktuurin valmisteluhankkeessa, ja Suomi voi osallistua alusta alkaen CESSDA-ERICiin täysjäsenenä.

Tutkimusaineistojen saatavuuden helpottuminen kytkeytyy kahteen rinnakkaiseen ja toisiaan tukevaan, yksikön omaan kehityshankkeeseen. Tietoarkistoon tallennettujen aineistojen tilaamista ja toimittamista automatisoiva aineistopuotihanke käynnistyy vuonna 2009 ja päättynee vuonna 2010. Järjestelmään sisältyy aineistotilaajien sähköinen tunnistaminen. Tämän kansallisen kehityshankkeen ohella CESSDA-ERIC kehittää data-aineistojen kansainväliseen tietokantaan käyttöliittymää, joka ottaa riittävästi huomioon koti- tai ulkomaisten käyttäjien sähköiseen tunnistautumiseen ja aineistojen käyttötarkoitussidonnaisuuteen liittyvät vaatimukset. Sovellus saattaa olla käyttökunnossa vuoden 2012 loppuun mennessä.

Tutkimusaineistojen saantia helpottaa yleisesti myös se, että tietoarkistosta on saatavilla entistä enemmän erilaisia aineistoja. Tätä edesauttavat lähitulevaisuudessa sekä tutkimuksen tiedonhallinnan yleisten vaatimusten kehittyminen että uusi tiedonhallinnan oppimateriaali, joka ohjeistaa tutkimusaineistojen luovuttamista tiedeyhteisön jatkokäyttöön tietoarkiston kautta. Tietoarkiston laatimaa *Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirjaa* markkinoidaan laajasti strategiakaudella 2010–2012.

Tietoarkiston neuvonta- ja koulutuspalvelut ovat laajentuneet viime vuosina erityisesti tutkimusaineistojen keruun ja käytön tutkimuseettisiin kysymyksiin. Aihealueen oppimateriaalin ja koulutuspalvelujen kehittämiseen liittyy haasteita, joihin tietoarkisto pyrkii vastaamaan lähivuosina yhteistyössä alan muiden toimijoiden kanssa. Voimavarojen lisääminen kvalitatiivisten tutkimusaineistojen arkistointiin edesauttaisi tietoarkiston mahdollisuuksia osallistua tutkimuseettiseen ohjeistus- ja neuvontatyöhön, jonka tarve on ilmeisessä kasvussa.

Toinen kautta 2010–2012 koskeva tietopalvelulaajennus koskee ensisijaisesti tutkijoille ja viranomaistoimijoille mutta myös laajemmalle yleisölle suunnattua uutta tietopalvelua. Sosiaali- ja terveysministeriössä vuodesta 2005 alkaen valmisteltu prosessi tasa-arvon tietopalvelun perustamisesta Suomeen eteni vuonna 2009 siten, että tietoarkisto otti vuoden 2009 keväällä vastatakseen tietopalvelun yksivuotisesta käynnistyshankkeesta. Sen aikana avataan tietopalvelun uudet verkkosivut sekä täsmennetään olemassa olevin resurssein saavutettavissa olevat tavoitteet ja toiminnot.

Tietopalvelu vakinaistetaan tietoarkistoon vuonna 2010, mikäli yksikön hallintoelimet hyväksyvät STM:n tasa-arvoyksikön esityksen asiasta.

Tietoarkiston rahoituspohjan monipuolistaminen on tullut ajankohtaiseksi kohonneiden kustannusten, toiminnan laajentamistarpeiden ja osin myös koulutuspalvelupyyntöjen määrän kasvun vuoksi. Vuosina 2010–2012 maksullisen palvelutoiminnan ei kuitenkaan ennakoida tuovan paljonkaan lisätuloja.

5 Yleiset toimintaperiaatteet

Kauden 2010–2012 toiminnalliset tavoitteet yksilöidään vuosittaisissa toimintasuunnitelmissa. Tietoarkiston toiminnan laatua seurataan ja arvioidaan säännöllisesti sekä yksikön hallintoelimissä että vuosittaisissa tulosneuvotteluissa Tampereen yliopiston kanssa. Laatutyön tärkeimpiä aihealueita ovat arkistoitujen aineistojen tehokas ja huolellinen säilytys ja käyttökuntoisuuden ylläpito, tietoarkiston toiminnan tietoturvallisuudesta huolehtiminen sekä asiakaspalvelun laadun takaaminen.

Tietoarkiston palvelut pidetään mahdollisimman tasapuolisesti kaikkien käyttäjien saatavilla riippumatta heidän toimipaikastaan tai tehtävistään akateemisessa tiedeyhteisössä. Aineistojen arkistointi ja toimittaminen jatkokäyttöön säilytetään maksuttomina mutta osa lisäpalveluista muuttuu maksulliseksi kauden 2010–2012 aikana.

Tietoarkiston aineistoihin liittyviä tietopalveluja kehitetään yhteistyössä kotimaisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Eurooppalainen arkistoyhteistyö korostuu.

Toiminnan kulmakivi on asiantunteva henkilökunta. Henkilökunnalta edellytetään hyvää yhteistyötä tutkijoiden kanssa, yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tuntemusta ja perehtyneisyyttä alan kehittyviin tallennus- ja kuvailuformaatteihin. Asiantuntemuksen ylläpito edellyttää panostusta henkilöstökoulutukseen ja osaamisen jakamiseen kansallisesti ja kansainvälisesti. Tietoarkisto laatii henkilöstöstrategian ja päivittää sitä tarpeen mukaan.

Tietoarkisto noudattaa kaikessa toiminnassaan hyviä tutkimuseettisen käytännön periaatteita.